

УДК 37.018.51/.033(045)

О. І. ФАСОЛЯ

директор

Департамент освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті доведено необхідність підвищення рівня екологічного виховання старшокласників сільської школи в Україні, наведено об'єктивні фактори, які підтверджують актуальність дослідження. Обґрунтовано правомірність використання терміна "сільська школа", визначено мету її діяльності. Проаналізовано умови соціального середовища (зокрема педагогічного), що впливають на екологічне виховання школярів, зазначено відмінності у екологічному вихованні сільських старшокласників, наведено ознаки, що стосуються екологічного середовища. Встановлено неоднорідність навчально-освітнього середовища сільської місцевості, вказано на переваги профільної школи щодо організації та реалізації екологічного виховання. Зауважено та тому, що екологічне виховання здійснюють не лише в навчальному процесі, а й під час позаурочної, позакласної й позашкільної роботи. Проаналізовано результати тестування старшокласників сільських шкіл щодо якості екологічних знань, їх змістового наповнення, цілеспрямованості та системності. Зауважено на факторах впливу, що сприяють екологічному вихованню, залежності екологічного виховання від особистісних якостей педагога, компетентному проведенню факультативних занять, застосуванню перспективних інноваційних педагогічних технологій, науково-пошуковій діяльності екологічного спрямування, підтримці учнівської ініціативи.

Ключові слова: екологічне виховання, старшокласники, сільська школа, фактори впливу на екологічне виховання, якість екологічних знань.

Зміни економічної та політичної ситуації в Україні, докорінне оновлення системи освіти висувають завдання виховання на перший план. Разом з тим відбувається інтенсифікація негативного впливу екологічних проблем на свідомість громадян. Дослідник І. Яремчик у праці "Економіка природокористування" стверджує, що "справжнім національним лихом України є екологічна неосвіченість населення... а це сприяє поглибленню екологічної кризи в країні" [10].

Необхідні корекція ціннісних орієнтацій молодого покоління, зокрема сільського; приведення їх у відповідність із загальними гуманістичними ідеалами й національними культурними традиціями; розробка концептуальних основ сучасного виховання з урахуванням нових педагогічних реалій.

Актуальність дослідження зумовлюють такі факти:

– екологічна ситуація, що склалася у світі й особливо в Україні, є кризовою;

– українське суспільство не повністю усвідомлює наслідки екологічної катастрофи, що невпинно наближається; громадяни, особливо мешканці сільської місцевості, мають невисокий рівень екологічної культури, а звідси – превалювання нераціонального, споживацького й навіть хижацького ставлення до природи та її ресурсів над компетентним, відповідаль-

ним і турботливим; організація заходів екологічної безпеки та відродження довкілля має часто формальний, несистемний характер;

– екологічному вихованню старшокласників у сільській школі нерідко бракує цілеспрямованості, повноцінного змістового наповнення, сучасного, методично грамотного його втілення, системності й систематичності. При цьому, як зазначено в навчальній програмі з екології для учнів 10–11 класів, саме профільна школа має виконувати важливе завдання – формування екологічної культури старшокласників, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення та свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як унікальної цінності; забезпечення високого рівня екологічного виховання старшокласників.

Однак у сільській місцевості старшокласники не завжди мають належний рівень екологічної компетентності та вихованості. Проблема підвищення рівня екологічного виховання учнів сільської школи ще не вирішена, а причини цього явища досліджено не повністю.

Проблеми сільської школи стали предметом наукових досліджень прогресивних діячів науки та культури, представників інтелігенції, народних учителів В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Грушевського, О. Духновича, С. Русової, Г. Сковороди, Л. Українки, В. Федьковича, І. Франка, Т. Шевченка та ін.

У сучасній українській педагогічній науці проблеми сільської школи на теоретичному рівні розглядали С. Гончаренко, В. Мелешко, Н. Побірченко, О. Савченко, В. Сухомлинський та ін.

Наукову значущість також мають праці вчених, які досліджували теорію та методику виховання (Ю. Бабанського, П. Блонського, Н. Болдирева, Й. Гербарта, С. Гончаренка, Н. Гончарова, Т. Ільїної, Ф. Корольова, А. Макаренка, І. Мар'єнка, І. Огороднікова, М. Пістрака, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Щукіної, М. Ярмаченка та ін.), а також теоретико-методологічні основи загальної екологічної освіти та виховання (А. Захлебний, І. Зверєв, А. Некос, В. Сенкевич, Г. Сікорська, І. Суравегіна, О. Шевяков та ін.). Дослідили історію становлення та розвитку системи екологічної позашкільної освіти, зокрема й розвитку позашкільної освіти, В. Берека, В. Кремень, І. Костицька, О. Плахотнік, Г. Пустовіт, С. Русова, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, Г. Філіпчук, Н. Харінко, С. Шмалей, М. Ярмаченко та ін.; аналіз екологічної освіти в Україні висвітлено в працях Г. Білявського, В. Борейко, Г. Бачинського; питання формування екологічного світогляду майбутніх учителів у процесі екологічної освіти й виховання розглянули Г. Пустовіт, С. Совгіра, А. Федорук та ін.; формуванню відповідального ставлення молоді до навколишнього середовища приділили значну увагу Л. Білик, Н. Негруца, Н. Пустовіт, С. Сапожников, Н. Чернова та ін.; рівень екологічної культури та екологічної свідомості був об'єктом дослідження В. Крисаченка, М. Кисельова, В. Собчик, Д. Мельника та ін.; проблемам сталого розвитку присвячено праці В. Данилова-Данильїана, К. Лосева та ін.

Проте, на нашу думку, питання екологічного виховання саме сільських старшокласників у наукових дослідженнях висвітлено ще недостатньо.

Мета статті полягає у визначенні специфічних особливостей екологічного виховання старшокласників сільської школи.

Сучасні науковці обґрунтовують правомірність тверджень про сільський тип населення, сільську культуру, спосіб життя, регіональні особливості. З огляду на це й поняття “сільська школа” набуває певного змісту та тісного взаємозв’язку із соціумом, зберігаючи специфічні істотні риси в межах єдиної національної культури, що формує цілісний освітній простір.

У “Педагогічній енциклопедії” справедливо зазначено, що визначення “сільська школа” означає не тільки приналежність до місця розташування, а й загальноосвітній навчальний заклад, де, крім навчання, створюють сприятливі умови для різнобічного розвитку дитини, національно-культурного збагачення особистості, духовних взаємозв’язків і взаємовпливів із соціокультурним середовищем. Мета діяльності сільської школи полягає в забезпеченні педагогічних умов для навчання, виховання, розвитку інтересів, індивідуальних потреб, нахилів і здібностей дитини, що виявляються в повсякденній діяльності, у стосунках і спілкуванні [6, с. 824].

Порушуючи питання екологічного виховання старшокласників у сільській школі, варто зазначити, що воно відбувається в умовах, відмінних від умов міста. Вочевидь, що на формування екологічної компетентності, свідомості й поведінки старшокласників впливає навколишнє середовище села – природне, економічне та соціальне (зокрема культурно-освітнє, педагогічне).

Проаналізуємо ознаки цього середовища з погляду впливу на екологічну вихованість старшокласників.

Природа сільської місцевості сприяє формуванню естетичних почуттів людини. Праця на землі виховує повагу як до людей труда, продукту їхньої праці, так і до природних ресурсів. На сільську молодь позитивно впливають органічний зв’язок сільського буття з природним середовищем, практико-орієнтоване навчання в сільській школі, усвідомлення необхідності берегти природні ресурси, турбота про благоустрій села. Крім того, сільські діти, на відміну від міських, привчені змалечку допомагати батькам у сільськогосподарській праці різних видів: городництві, садівництві, догляді за свійськими тваринами, птахами, переробці сільськогосподарської продукції тощо. Їх також залучають певною мірою до роботи у фермерському господарстві, садах, теплицях, на пасіці, у полі, до обслуговування сільськогосподарської техніки тощо. Як правило, сільські учні знайомі з первинними основами ветеринарії, культури землеробства тощо.

Велике позитивне значення для молоді села має його вигідне географічне розташування, сприятлива екологічна обстановка, достатній рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, добробут селян, наявність у цій місцевості корисних копалин, торф’яних та інших родовищ, водосховищ, бальнеологічних джерел, лісових та інших природних ресурсних об’єктів або природно-заповідного фонду, заказника, національного парку,

пам'яток садово-паркового мистецтва, мисливських угідь, а також закладів санаторно-курортного типу, обладнаного клубу, бібліотеки, школи тощо.

Учням також важливо відчувати турботливе ставлення до довкілля дорослих (батьків, родичів, сусідів, усієї громади села). Значну роль щодо виховного впливу на молодь відіграє взаємодія школи та районної, селищної рад щодо збереження (відтворення) природи краю тощо.

Відтак сприятливі в екологічному сенсі умови проживання, багатий ландшафт і природні ресурси, які дбайливо охороняють мешканці села, раціональний сільський устрій життя та навички сільськогосподарської праці можуть бути благодатним підґрунтям для організації цілеспрямованої та системної екологічної виховної роботи з учнями старших класів.

Водночас багато українських сіл можуть і не мати таких ландшафтних, ресурсних, економічних і культурних показників. Навпаки – вони можуть бути економічно й культурно занедбані, до того ж тут може бути розташоване шкідливе хімічне або переробне агропідприємство, кар'єр тощо, доросле населення села може не дбайливо, а байдуже чи прагматично ставитися до природи, при цьому екологічна поінформованість, культура селян може бути низькою.

Про це йдеться у висновках експертів ICSU щодо створення суспільства сталого розвитку в Україні. Результати їх досліджень свідчать, що мешканці сільської місцевості мають значно нижчий рівень екологічної культури, ніж жителі міст, вони мають поверхове уявлення про розвиток і небезпеку екологічних криз у межах регіону й місця проживання, про небезпеку отрутохімікатів і радіації для людей і тварин; не знають про шляхи нейтралізації небезпечних екологічних ситуацій і екологізації агровиробництва, пасивні щодо природоохоронних заходів і екологічних рухів тощо. Більшість сільського населення не обізнана з елементарними екологічними нормами. Здебільшого негативний вплив на довкілля здійснюють несвідомо, без урахування збитків, які людина завдає природі та собі [1].

Зрозуміло, що все це не може не впливати на молоду людину: або вона формує в себе непримиренне ставлення до такої ситуації, бажання отримати екологічні знання та навички, щоб у подальшому діяти згідно з екологічною етикою та компетенцією, можливо, навіть обирає професію, пов'язану з екологічною діяльністю, або в неї, на жаль, може вкорінитися емоційна відчуженість, пасивність, байдужість щодо навколишнього середовища, проявів екологічно шкідливої поведінки людей, що її оточують і, що гірше, вона може лише споживати природні блага, а не захищати їх.

Аналіз навчально-освітнього середовища (профільної школи) сільської місцевості свідчить про його неоднорідність. У селі може бути розташована як однопрофільна старша школа, так і школа, де є декілька профілів. У певному селі (або в сусідньому) може функціонувати школа – освітній округ, ліцей-інтернат (або до такого округу (ліцею) недалеко й зручно діставатись). У профільних школах старшокласникам пропонують різний зміст навчання (профільні, базові предмети, спецкурси) залежно від профі-

лю класу, у якому вони навчаються. При цьому учні, які мотивовано обрали для отримання повної загальної середньої освіти природничий напрям профільного навчання, особливо екологічний або біолого-хімічний профіль, мають кращі можливості для формування екологічних компетентностей завдяки вивченню предметів “Екологія”, “Біологія” тощо. Вони також відвідують відповідні спецкурси, факультативи, займаються проектною, дослідницькою діяльністю екологічної тематики тощо. У школі – освітньому окрузі (або ліцеї-інтернаті) створено оптимальні умови для набуття предметних (екологічних), загальнонавчальних компетентностей і виховної роботи, особливо матеріально-технічні (кабінети, лабораторії, дидактико-методичне забезпечення, комп’ютерне обладнання тощо) та кадрові (кваліфіковані вчителі, керівники гуртків, факультативів, організатори виховної роботи тощо). При цьому вивчення екології в профільному класі розраховано на 142 години на рік (2 години на тиждень). Старшокласники, які навчаються в профільних класах іншого напрямку (зокрема в однопрофільній сільській школі), вивчають поглиблено інші профільні предмети. Рівень стандарту та академічний рівень вивчення екології передбачає лише 0,5 години на тиждень. Тому учні, які вивчають екологію на цих рівнях, певний “недобір” екологічної освіти мають компенсувати за рахунок факультативів, спецкурсів (курсів за вибором), предметних гуртків, шкільного наукового товариства тощо. Адже вони мають бути не менш екологічно обізнані, свідомі, культурні.

Однак, як свідчать спостереження та результати тестування сільських старшокласників з екології, вони мають прогалини у вивченні предмета, допускають помилки в тестах II та III рівня складності та часто взагалі не виконують завдання високого рівня складності. Із анкетування учнів з’ясовано, що уроки екології рідко відбуваються у формі інтеракції, на уроках екології майже не використовують комп’ютер, учні рідко беруть участь у розробці проектів; лише деякі з них беруть участь у науково-дослідній роботі екологічного спрямування тощо. У позаурочній роботі учні зайняті відвідуванням предметних факультативів (але часто не з екології), інколи беруть участь у роботі гуртків (якщо вони організовані), у діяльності екологічної варти, польової практики, працюють на пришкільних ділянках, допомагають дорослим у сільськогосподарській діяльності тощо. Це свідчить про те, що часто в сільській школі екологічне виховання старшокласників не має повноцінного змістового наповнення, цілеспрямованості та систематичності.

Водночас саме в старших класах завершується шкільна екологічна освіта, у якій повинен відобразитися синтез трьох основних тенденцій: формування сучасних екологічних уявлень, свідомого ставлення до природи та раціональних стратегій взаємодії з нею.

Ми погоджуємося з думкою С. Максимюка про значний вплив екологічного виховання на старшокласника, що здійснюють у процесі навчання. Зокрема, вчений стверджує: “Екологічне виховання – це систематичний вплив на учнів з метою формування екологічної культури, тобто нагромадження екологічних знань, виховання любові до природи, бажання берегти

й примножувати її, формування вмінь і навичок діяльності природничого й географічного циклів. Екологія, біологія й географія малюють дітям картину сучасного світу рослин, тварин – усього, що нас оточує. Фізика й хімія дають учням комплекс політехнічних знань, наукові основи і принципи сучасного виробництва (агровиробництва). Історія, правознавство показують недопустимість варварського ставлення до природи. Естетичний цикл предметів розкриває красу природи та її вплив на виховання людини” [8].

Разом з тим екологічне виховання старшокласників відбувається не тільки в навчальному процесі, де факторами впливу на свідомість, діяльність учнів є зміст навчального матеріалу, мисленнєві й практичні операції та дії, методи, форми та засоби навчання. Беззаперечним є той факт, що не менший, а інколи й більший вплив на особистість учня здійснюють в умовах ефективної системно спланованої, компетентно організованої, розумно керованої педагогами позаурочної позакласної та позашкільної роботи.

На думку С. Горбулінської, екологічне виховання старшокласників у профільній школі має бути спрямоване на забезпечення молодого покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи та суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому й кожної людини зокрема, сформуванню розуміння того, що природа – це першооснова існування людини, а людина – частина природи, виховати свідоме добре ставлення до неї, почуття відповідальності за навколишнє середовище як національну й загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо охорони та перетворення навколишнього середовища, виховувати любов до рідної природи [5].

Процес екологічного виховання визначають як послідовність етапів навчально-виховної роботи, спрямованої на формування основоположних якостей екологічно вихованої особистості, а метою екологічного виховання вважають досягнення особистістю вищого рівня екологічної вихованості, який передбачає втілення системи наукових знань, умінь, поглядів, переконань та активного, дієвого ставлення до навколишнього середовища [8].

Мета екологічного виховання – виховання екологічно компетентної, свідомої та культурної особистості – може бути реалізована тільки за допомогою вирішення триєдиного завдання, що перебуває у спільному просторі – освітньому, виховному, розвивальному. Завданням у сфері освіти є формування системи екологічних знань, формулювання екологічних проблем сучасності та дослідження шляхів їх вирішення. Завдання виховання – формування мотивів, потреб і навичок екологічно спрямованої поведінки та діяльності, здорового способу життя; завдання розвитку – розвиток системи інтелектуальних і практичних умінь щодо вивчення, оцінювання та покращення стану навколишнього середовища, розвиток активної природоохоронної діяльності.

Результатом єдиного процесу екологічної освіти та виховання є екологічна культура особистості, що виявляється в системі духовних цінностей, у всіх видах і результатах людської діяльності, пов'язаної з пізнанням і перетворен-

ням природи, виражає характер і якісний рівень відносин між суспільством і природою. Водночас екологічна культура особистості – це результат виховних впливів соціального середовища, зокрема й педагогічного впливу школи.

Зрозуміло, що ефективність екологічного виховання старшокласників у сільській місцевості великою мірою залежить від педагогів, їх професійної готовності до викладання в профільній школі та особливо – курсу екології (біології, хімії, фізики, географії) на різних рівнях профільного навчання, а також до компетентного проведення факультативних занять; організації змістової позаурочної та позашкільної роботи (наукове товариство, гурток, клуб, походи, конкурси, табори тощо); застосування ними перспективних (у плані екологічного навчання та виховання) інноваційних педагогічних технологій, ефективних методів навчання та виховання; уміння мотивувати учнів щодо навчально-пізнавальної, науково-пошукової діяльності екологічного спрямування, вияву та підтримки учнівської ініціативи щодо практичної суспільно корисної праці тощо. Головне – щоб педагог сам був прикладом екоцентричної свідомості, екологічної поведінки та культури.

На жаль, не всі сільські педагоги професійно відповідають цим вимогам. Результати їх анкетування нерідко свідчать про недостатню методичну грамотність, невисокий рівень готовності до використання інновацій, до самоосвіти, непослідовність і формалізм у організації роботи з екологічного виховання тощо. Це означає, що сільським педагогам потрібна суттєва методична допомога з питань екологічного виховання та викладання екології, підвищення кваліфікації (бажано, у тренінговому форматі) з проблем педагогічної інноватики (розвивальні технології, організація інтерактивного навчання, ІКТ тощо), застосування сучасних форм і методів виховання, організації науково-дослідної роботи учнів, формування в них здорового способу життя тощо.

Компетентний педагог у своїй виховній роботі має керуватися гуманістичним, особистісно-орієнтованим підходом до учнів, урахуванням їх інтелектуально-когнітивні особливості, рівень сформованості предметної компетентності, схильність до пошуково-творчої діяльності, мотивацію, емоційну чутливість, установки, ціннісні орієнтації, громадську позицію, досвід сільськогосподарської праці, професійну самовизначеність, плани на майбутнє, відповідальність, уміння працювати в команді тощо.

Будучи організатором екологічної роботи зі старшими учнями, педагог має зважати на дані психології. У віковій психології [3] зазначено, що в старшокласників виникають важливі особистісні якості: усвідомленість, самостійність, незалежність. Новоутворенням цього віку є самовизначення в людському суспільстві, усвідомлення своїх можливостей і прагнень, свого призначення в житті. Характерною рисою розвитку особистості в юнацькому віці є вироблення її світогляду, тобто системи поглядів на світ, суспільне життя, його минуле та майбутнє, на мораль, науку, природу, мистецтво, людину та сенс її життя. У юнацькому віці моральна свідомість особистості піднімається на вищий щабель, ступінь свідомих моральних переконань. Психолого-педагогічні дослідження (Б. Ананьєв, Л. Виготський,

Г. Костюк та ін.) свідчить про те, що саме старшокласники є найбільш сенситивними для професійної орієнтації в контексті розвитку цілісної самосвідомості та самовизначення особистості [2; 3; 4].

Варто зазначити, що система екологічного виховання учнів характеризується не тільки цілеспрямованістю (мета – системоутворювальний елемент), порядком організації заходів (виховний процес), а й змістом виховання й методами його реалізації (точніше комплексом методів, форм організації екологічної діяльності), що оптимально відібрані як дієві щодо впливу на свідомість і поведінку (результат), які мають бути предметом окремого дослідження.

Висновки. Підвищення рівня екологічної вихованості сільської молоді є актуальною проблемою. Екологічне виховання старшокласників профільної сільської школи відбувається в умовах, відмінних від міських. Аналіз ситуації дає змогу стверджувати, що економічне та соціальне середовище села нерідко виявляється недостатньою сприятливою умовою для формування екологічно свідомої, компетентної та культурної особистості (економічні показники села, екологічна ситуація, екологічна культура селян, потенціал сільської школи щодо екологічної освіти та виховання). Визначено основні фактори впливу на екологічне виховання старшокласників: особистісні якості педагога; компетентне проведення факультативних занять; застосування перспективних інноваційних педагогічних технологій; науково-пошукова діяльність екологічного спрямування; підтримка учнівської ініціативи.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні програми розвитку виховного потенціалу сільської загальноосвітньої школи в процесі профільного навчання.

Список використаної літератури

1. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : у 2 ч. / Міжнародна Рада з науки (ICSU) [та ін.] ; наук. кер. М. З. Згуровський. – Київ : НТУУ “КПІ”, 2009. – Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку. Аналіз – 2009. – С. 85–86.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – Москва : Наука, 1977. – 380 с.
3. Вікова психологія / за ред. Г. С. Костюка. – Київ, 1976. – Розділ VII. – С. 240–270.
4. Выготский Л. С. Детская психология : собр. соч. : в 6 т. / Л. С. Выготский. – Москва : Педагогика, 1984. – Т. 4. – 432 с.
5. Горбулінська С. Психолого-педагогічні особливості формування екологічних знань старшокласників / Світлана Горбулінська // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна, 2006. – Вип. 24. – С. 87–92.
6. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Иванов И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И. П. Иванов. – Москва : Педагогика, 1989. – 242 с.
8. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. / С. П. Максимюк. – Київ : Кондор, 2005. – 667 с.
9. Науменко Р. А. Екологічне виховання учнів 5–9 класів шкіл-інтернатів у позаурочний час : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Р. А. Науменко. – Київ, 1994.
10. Яремчик І. К. Економіка природокористування / І. К. Яремчик. – Київ : Книга Пам’яті України : Просвіта, 2000. – 431 с.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2016.

Фасоля О. И. Специфика организации экологического воспитания старшеклассников сельской школы

В статье доказана необходимость повышения уровня экологического воспитания старшеклассников сельской школы в Украине, приведены объективные факторы, подтверждающие актуальность исследования. Обоснована правомерность использования термина “сельская школа”, определена цель ее деятельности. Проанализированы условия социальной среды (в том числе педагогической), которые влияют на экологическое воспитание школьников, указаны отличия в экологическом воспитании сельских старшеклассников, наведены признаки, касающиеся экологической среды. Установлена неоднородность учебно-образовательной среды сельской местности, указано на предпочтения профильной школы, касающиеся организации и реализации экологического воспитания. Обращено внимание, что экологическое воспитание осуществляют не только в учебном процессе, но и во время внеурочной, внеклассной и внешкольной работы. Проанализированы результаты тестирования старшеклассников сельских школ, касающиеся качества экологических знаний, их содержательного наполнения, целеустремленности и системности. Обращено внимание на факторы влияния, которые содействуют экологическому воспитанию, зависимости экологического воспитания от личностных качеств педагога, компетентному проведению факультативных занятий, применению перспективных инновационных педагогических технологий, научно-поисковой деятельности экологического направления, поддержанию инициативы учащихся.

Ключевые слова: экологическое воспитание, старшеклассники, сельская школа, факторы влияния на экологическое воспитание, качество экологических знаний.

Fasolya O. The Specificity of the Organization of Senior Pupils Ecological Education in Rural Schools

The article considers the necessity to improve the ecological education of senior pupils in rural schools of Ukraine. The objective factors that confirm the relevance of the study are given. It is grounded the legality of the use of the term “a rural school” and the purpose of its activities is defined. The conditions of the social environment (including teaching) influencing ecological education of students are analyzed in this work. The paper contains the analysis of testing high school students in rural schools on the quality of environmental knowledge, their semantic content, focus and consistency. Attention is drawn to the impact of factors that contribute to environmental education, differences are indicated in which there is ecological education of rural seniors, signs are given relating to environmental protection. Heterogeneity of teaching and learning environment in rural areas is established indicating the benefits of specialized schools for the organization and implementation of environmental education. The attention is paid that environmental education is carried out not only in the classroom but also in the out-of-lesson, extra-curricular, out-of-school work. It depends on the personal qualities of a teacher to conduct extracurricular activities, the use of advanced innovative pedagogical technologies, scientific research activity of ecological aspect, the support of students' initiatives. The priority qualities are determined that a competent teacher should have in educational environmental work: humanistic, person-oriented approaches to students; taking into account the personality-oriented approaches to students; regarding their intellectual and cognitive features; forming the subject competences; propensity to search and creativity, motivation, emotional sensitivity, attitudes, values; social position, agricultural work experience, professional identification, future plans, responsibility, teamwork and more. The conclusion is made on ways to improve environmental education of rural students, given prospects of further scientific studies.

Key words: environmental education, high school students, rural school, factors of impact on environmental education, quality of ecological knowledge.